

VATHY ZSUZSA

*Még egy Játék**Lázár Ervin emlékének*

Ülök egy fülkében – fülkében, mondom, holott szobának is elég volna –, mennyezete kazettás, kétszárnyú ablaka a Dunára néz, hátam mögött és előttem egyformán bekötött könyvek, a százéves *Képviselelőházi Irományok*. Az asztalnál hat székek, az egyikken kopasz, kerek arcú férfi ül, könyvre vagy újságokra vár, a többi négy üres. A könyvtáros megjön a kocsijával, hatalmas köteteket hoz, valamelyik újság bekötött példányai, ezeket fogja asztaltársam végiglapozni. Ugyan, mit keres bennük ez az inkább gebinesre, mint kutatóra, jogtudósra, tanárra emlékeztető férfi? Lehet, hogy éppen ezt? Negyven-ötven évvel ezelőtt hol voltak kocsmák, bor- és sörkimérések, egyáltalán, mit jelent, hogy gebin? És írnak-e arról az időről, amikor, hogy munkába menet ne igyanak az emberek, reggel tilos volt alkoholt árulni? Válaszul a kapuk alatt vagy egy-egy lakás konyhájában titkos kocsmák nyíltak, ahol olcsóbban mindenféle italt lehetett kapni. Ők is gebinesek voltak?

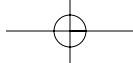
Te, Eltávozott Társam, Igazi és Legkedvesebb, amikor diákkorodban, nyáron, cséplőgép mellett dolgoztál, a kepéket számoltad, a tele zsákokat mérted, munka-kezdéskor biztosan nem ittál pálinkát. Vagy tévedek? Mindenki megitta a maga adagját? Fiatal újságíróként más rituálé szerint és más időpontokban zajlottak az ivások, és amikor fővárosi laphoz kerültél – azt mondtad, addigi életed legboldogabb napja volt –, újabb szertartások alakultak ki.

De miért is jutott ez eszembe, itt, a könyvtárban?

Ó, azok a vidám ivások, ahol sose volt főszereplő a bor, a kisüsti, a sör, semmilyen ital, a végigbeszélt délutánok voltak fontosak, a jókedv, a játékok, a viták, a győztesek öröme, a vesztesek öröme, az együttlét, a sose hallott történetek, a felfedezések, hogy én megtudtam, te megtudtad, hogy minden jó, ha a vége jó, és persze, hogy jó volt, miért ne lett volna jó?

Azért jöttem ide, ebbe a szép könyvtárba, Más Országba Távozott Társam, hogy leírjam ezeket neked. És mit is még? Az egyik kínai vallás szerint az égnek a föld a hitvese, az embernek az ég az apja, a föld az anyja. A világot nagyon sok isten, démon, jó és rossz szellem népesíti be, a Kozmosszal való összhang biztosítja a Lét boldogságát. A vallás azt tartja, a meghalt ember lelke negyvenkilenc nap múlva hagyja el a földet, addig ördögök, angyalok, démonok, istenek között bolyong.

Egy másik megközelítésben van a test és van a mozgó életerő. A halállal megszűnik az önös Én, az életszomj és vele a szenvedés. Ha – életében – avatott Mestertől szerzett tudást valaki, akkor ebbe a Tudásba fogódzva szembesül önmagával. Ha önnön tévedései, vétkei hatásától még sem sikerül megszabadulnia, sze-

rezhet jobb születést, „kincses emberi testet”, amelyben több esélye van a megvilágosodásra. Hisznek olyan természeti és erkölcsi törvényben, amely a kezdet és vég nélküli kozmikus folyamatokat irányítja.

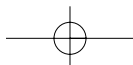
Két éve, hogy elmentél, Te, Legkedvesebb, azóta minden nap veled töltök sok időt, játszani, beszélgetni akarok veled. Elolvasom a képeslapokat, a táviratokat, amiket valaha kaptam tőled, hogy „balánböki buga fun”, hogy „szerda ablakában csütörtök ül és ordít csütörtökül”; látom, hogy belenézel a naptárodba – utoljára inkább három, mint két éve –, az arcod földerül, és azt mondod: ma semmi dolgom! Még egyszer megnézed a naptárt, és mint aki megütötte a főnyereményt, olyan öröm ül ki az arcodra: ma semmi dolgom nincs!

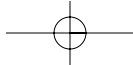
Nézek rád, tényleg olyan jó, hogy semmi dolgod? Tényleg. Miért? Azért, mert jó érzés szabadnak lenni. Hogy azt csinálhatsz, amihez kedved van. Ha akarsz, sakkújságot olvasol, ha akarsz rejtvényt fejtesz, vagy átmész az Alföldibe, ha akarsz, írsz egy mesét, egy novellát, de csak akkor, ha akarsz! Mert ha nem akarsz, le se ülsz az asztalhoz. Ha be volna írva a naptárodba, hogy három órakor a Toldy gimnáziumba kell menned a III. osztályosokkal találkozni, hiába van még csak reggel kilenc óra, nem tudnál dolgozni. Miért, miért?! Legjobban tisztelt Mesteredre hívatkozol, aki, amikor megtudta, hogy akadémiai teendői alól egy évre fölmentetik, megfiatalodott, és néhány hónap alatt több verset írt, mint huszonöt év alatt. Miért, miért?! Mert a lelke érzékeny volt minden zavaró hatásra. Mert „a kötelesség vámpír-vádja” mindennél jobban nyomasztotta.

Látod, Másik Világba Távozott Társam, ebben is eltértünk egymástól. Én menni, menni akartam. Szentendréről Százhalombattára, Pécelről Csepelre, Budapestről Heidelbergbe. Busszal, HÉV-vel, vonattal, autóstoppal, és mire megérkeztem az iskolába, a munkahelyemre, nem ugyanaz az ember voltam, mint aki reggel fölkel. Mindenki-re, akivel útközben találkoztam, kíváncsi lettem. A gondolataira, a szokásaira, a szavajárására, az életére. Szerettem volna legalább egynek a nyomába szegődni, és reméltem, olyan titkokba fog beavatni, amelyeneket korábban elképzelni se tudtam. A sok lehetőség, a sok változat, a sokféle ember!

Amikor elkezdtek közös életünket, én reggel, mindig elindultam valahova. Újpestre, Kispestre, Csepelre, Budatéténybe. Te leültél otthon az íróasztalodhoz, kinéztél a harmadik emeleti ablakon, nézted a szomszéd házakat, a Ráday-kastélyt, leghátul, az isaszegi dombokat. Egyáltalán nem hasonlítanak a tolnai dombokra, gondoltad, de ezt nem szemrehányás, csak összehasonlításképpen –, nézted, nézted őket, és amíg bekalandoztad a gyerekkorban látott és az ablakból látható dombokat – ha szerencséd volt –, felbukkant benned egy régóta formálódó gondolat, érzés, majd, hirtelen formát öltött.

„Én nem bánám, ha néha-néha meglátogatna a Szomorúság.” Kinéztél megint az ablakon, a dombhát mögött semmi kétség, ott komorlott a Szomorúság, csak az alkalmas pillanatot várta, hogy elindulhasson, de te nem vártad meg, az előbbi mondat mellé azonnal odaírtad, „Mondjuk, havonta egyszer”. A Szomorúság felmordult. Havonta!

Én eközben az újpesti Csomagolóanyag gyár egyik üzemében jártam, megnéztem az új papírzsebkendő és papírszalvéta gyártó gépet. Fejkendő fiatalasszony dolgozott rajta, Klárikának hívták. Igen elégedett volt a géppel, azt mondta, naponta majdnem egy tonnát gyárt. Próbáltam elképzelni... egy tonna papírzsebkendő! Beszéltem, akivel kellett, megnéztem, amiért idejöttem, azután kimentem Csepelre. Szerkesztőnk a minden hétfőn esedékes sakkcikkét gépelte az Erika írógépén, „Nők a sakktabla mellett”.

Mikor meglátott, felugrott. Tudod, ki volt az első női sakkozónk? Ki? Aragóniai Beatrix, Hunyadi Mátyás felesége. – Meglepődtem. A nápolyi király lánya? Igen, ő! Ha előtte is volt női sakkjátékosunk, nem tudjuk ki. – Beatrix, Beatrix, kiáltozott örömeiben, örmény származású, örmény nevű szerkesztőnk, ő maga is „mester”, a sakk szerelmese. Különös nyugtalanság mozgatta őt is. Nagyszülei Tbiliszipben éltek, onnét Budapestre költöztek, ő felnőtt korában Jeruzsálembement. A vacsorára valót, többnyire, egy-egy nyertes partival kereste meg, estefelé mindig ugyanarra a térre ment ki, mindig voltak kihívói, és majdnem mindig ő győzött – majd két év után visszajött Budapestre. – A Mester visszaült, sebesen gépelt, amikor az utolsó mondatot is leírta, felállt. – Bonfini, mondta, neki köszönhetjük. Ő jegyezte fel, hogy a királyné Mátyás kérésére „ostáblán” játszik.

Te pedig, Szeretett Társam, ültél az asztalodnál, nézted, ahogy a szobában megfakulnak a kékek, elszürkülnek a sárgák, még egy pillanat, gondoltad, és bejön! – De mielőtt a csukott ablakon át bejöhetett volna a Szomorúság, gyorsan leírtad. – „Ebben a pillanatban csöngettek. Nagyon vidáman szólt a csengő...”

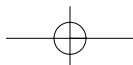
Valahogy így múlt el hét-nyolc év.

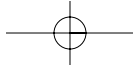
Te türelemmel, nyugalommal nézted a világot, az én kíváncsiságom jó esetben felborzolta a te nyugalmaidat, a te nyugalmaid pedig szerencsésen lelassított engem.

Lusta vagyok, mondtad. Én az ellenkezője, mondtam, mert nem találtam rá a helyes szóra.

Mióta a térképen megláttam – egy görög sziget nevéként – leírva a saját nevemet, sőt, megtudtam, hogy Korfu szigetén egy – a nevemmel betű szerint megegyező – falu is van, a szó jelentése mélység; bár tudom, hogy felmenőim egyik ága a Somló-hegy lábánál levő Kisszóllósból való, már Hunyadi János idején ott katonáskodtak, a másik fele pedig Bajorországból bevándorló molnárok, mégis, megkísértett a gondolat, hátha görög őseim is vannak? Onnét települt be valamilyik üknagyapám, miért ne? S a messzeség utáni vágy, a menni, úton lenni állandó kihívása tőlük ered, nem mástól. Te elmentél Lengyelországba, hogy ne csak a nyelvét, beszédét, hanem a lelkét is megismerd a lengyeleknek, én éltem egy kicsit Németországban, egy kicsit Franciaországban, és kevésen – rajtad? – múlt, hogy kíváncsiságomnak engedve ne induljak el bejárni a világot, esetleg elveszejteni magamat benne.

Te mindig rohansz, mondtad. Futsz. Elmész. Csapongsz. Mindenki elől elszöksz. Önmagad elől is. Tanulj meg egyhelyben állni. A lórédomb világéletében egyhelyben állt. El se tudott volna mozdulni, akkor se, ha akar.

Igen, mondtam, úton lenni. Kalauz lenni. Utas. Vagyis, kalauz is, utas is. Te viszont minden alkalmat megragadsz, hogy egyhelyben állj, hogy lelassítsd magad. – Abbahagytam, tudtam, hogy amit mondani akarok, rossz, vagyis nem igaz. Ha valaki öt nap alatt ír meg egyetlen mondatot, nem a legkisebb, akár a legnagyobb erőfeszítést jelentheti.

Megint eltelt tíz-tizenöt év. Amikor a szívbillentyűidet kicserélték – műanyag szívem van, mondtad, amikor valakinek bemutatkoztál –, új játékaink lettek.

Mentünk az utcán, én néhány lépéssel előbbre, mert az autóktól elfoglalt járdán csak egy ember fért el, amikor kiértünk a térre, és egymás mellé kerültünk, te megálltál, mélyeket lélegeztél, és lassan azt mondtad: megérintett a halál. Vicselsz, mondtam, és a humor áruhája mögé bújva megkérdeztem tőled: az ujjával? a leheletével? mivel? – Megráztad a fejed. – Akkor könnyűre hangolt szomorúsággal mással próbálkoztam. Mondott valamit, kérdeztem? – Elindultál, lassan raktad egymás mellé a lábaidat, kicsiket léptél, erre lehet mondani, hogy megfontolt járás, hallgattál, azután felneveltél: babonából nem mondom el.

Máskor, egy séta közben azt mondtad: elég rossz állapotban vagyok ám. – Fáj a szíved? A lábad? – Nem. Úgy érzem, elfogyott az energiátöltetem. Egyszerűen elfogyott. Rágondolni is rossz, hogy így kell leélnem még... – nem fejezted be a mondatot.

Halál-titok, halál-közelség, halálfej, halál-mosoly, halál-érintés. Akit kinézett magának, követi, nem tágit mellőle.

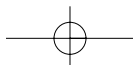
Majd túljárunk az eszén, gondoltam. Pont ez a vigyori halálfej fogna ki rajtunk? Sarokba szorítjuk, megijesztjük. Vagy játszunk vele. Kitalálunk egy olyan játékot, amit szörnyen un, és inkább elmegy. Ha nem megy el, levelet írunk neki.

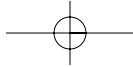
Nem írtunk, viszont a születésnapodra neked írt egy tízéves kislány. „Kedves E. bácsi! Minden mesédet olvastam már. Mikor írsz újat? Írj nekem egyet.” Jókdedved lett, nyargalászni kezdett a fejedben az északi szél, a déli szél, a lifcek, a tupakkák, jöttek a manók, és egy nap alatt két mesét írtál. – A vigyori halálfej, halálérintés, halál-mosoly is megkapta a neki szóló levelet. „Halál Úr, szedje a sátorfáját. Fel is út, le is út. Mire vár?”

Egy októberi este, Skorpió jegyében született barátunkhoz mentünk a születésnapjára. Egy harmincas években épült, szép Bauhaus-házban lakott, a lépcsőház korabeli hangulatát a lift adta, csak kulccsal lehetett felmenni vele.

Ránéztél a liftre, a lépcsőre, és a kiszolgáltatottság bájával azt mondtad: ha én itt felmegyek, meghalok. Persze, hogy nem kellett fölmened, a csengetés után egy perccel már ott volt a lift, lehozta Anna, a gazdája, de természetesen Halál Úr is beszállt a liftbe. Jött velünk, csizmája hegyes sarkával rálépett a lábadra, rám gúnyosan vigyorgott, a vigyor azt jelentette, akár tetszik, akár nem, neki mindenhol szabad bejárása van. Bármelyik liftbe és bármelyik lakásba.

Rád többen mondták, hogy jókedvében teremtett az Úristen. Biztos így volt, egy-két pillanat elég volt hozzá, hogy megtaláld az öröm okát. Hogy örülj, mert

reggel van. Örülj a póknak, az esőnek, a napsütésnek. A városba beköltözött szarkáknak.

Néhány napja levelet kaptam, egy fiatal rajzfilmrendező írta. Rajzfilmet készítettek a *Hazudós egér* című meséből, és díjat kaptak érte Brüsszelben. Képzeld, a hazudós egér (Le Mulot menteur) franciául beszél! Franciául mondja a Rókának, a Mókusnak, a Borznak, a Nyestnek, a Menyétnek, hogy „évekig laktam a csillagokban, nem is hallottál róla?”. Tudom, tudom. Most azt mondod, miért ne beszélne egy egér franciául? Egérül is és malájul, szuahéliül, arabul, bahasza indonézül és franciául is, ez csak természetes!

Egy amerikai óvodában a fiatal óvónő a *Mit ugrálsz bideget* olvasta fel a gyerekeknek. A gyerekek izgultak, nevettek, és ilyeneket kérdeztek, milyen a....? mi az, hogy.....? Az óvónő örült, hogy a gyerekeknek tetszett a mese, és azért is, mert ő meg úgy készült a meseolvasásra, mint egy színpadi fellépésre.

Ezeket akartam még elmondani. Lehet, persze, hogy tudod, sőt, előbb tudad, mint én. A Túl(só) Világról a magamfajta inkább csak azt tudhatja, amit elképzelsz. Ha becsukom a szemem, mostanában inkább csak felhők jelennek meg előttem, egyszer fénytel teli felhők, máskor lassan vonuló, szürke elefántok.

A halálról sem mindig úgy gondolkodtak az emberek, ahogy mi most. Az ókori ember közelében mindig ott volt a veszély, a halál. Odüsszeusznak állandó társa volt, semmilyen kaland nem volt nélküle. Ma a legtöbben úgy gondolunk a halálra, mint az út végére.

Miért ne mondhatnánk, hogy úton vagyunk, változatlanul?

Vándorló társak vagyunk, csak te ott, én itt

Egyszer majd az útjaink összetalálkoznak. Hol? Te azt mondanád, az Üveghegyen túl. Én azt, hogy ott, ahol a horhos kiér az erdőből.

Én megkérdezném: Mióta jössz ezen az úton?

Te: Vagy háromszáz éve.

Én: Úristen! Nem fáj az Achilles-ínad?

Nevetsz, és azt mondod, nem fáj, bizony! Én: mondd el, mi történt! Te: Úgy száz évvel ezelőtt összetalálkoztam az Achilles-ín gyógyítás feltalálójával, Doktor Herihorral.

És mivel gyógyított meg?

A nyilaival. Amikor a tizedik nyilát lőtte a bicepszembe, elmúlt a fájás.

Viccelsz velem?

Mondom, hogy csodadoktor volt! A nyilaival gyógyított meg.

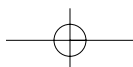
Gyalogolhatsz, amennyit akarsz?

Gyalogolhatok.

És nem fáj.

Egy csöppet sem.

Ennek örülni kell. Nevetetsz te is, nevetek én is. Összekapaszkodunk és nevetünk, ilyen vidám nevetést régen hallott a környék. Nevetünk, azután táncolunk is. A lábunk alatt összekapaszkodnak az utak – a te utad, az én utam – sőt, az útszélen nőtt növények is, a selyemkóró a bogánccsal, a vérehulló fecs-

kefű a csalánnal, az ökörfarkkóró a vasvirággal, ők is nevetnek, táncolnak. Aki még nem látott utakat táncolni, az most láthat. A fák is táncolnak, a villanypóznák is, csak előbb a nagyfeszültségű vezetékek fellebbennek, hogy néhány duplaszaltót mutassanak be. Ugyanígy a gyurgyókák, a cinegék, a királykák, a rozsdafarkúak is.

Mikor kitáncoltuk magunkat, válladra veszed a tarisznyádat, én a nemlétező tarisznyámat, megfogjuk egymás kezét.

Menjünk, mondd.

Menjünk.

Megyünk. Vándorlunk tovább.

Genesis